

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Copyright@Author(s) - Available online at dergipark.org.tr/en/pub/igusbd.
Content of this journal is Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND) International License.

Cinsiyete Göre Değişen İntihar Davranışına Yorumsamacı Perspektiften Bir Bakış An Interpretivist Perspective on Suicidal Behavior Varying According to Gender

Kamil ALPTEKİN

Öz

İntihar davranışına yönelik risk faktörleri için yapılan sınıflandırmaların birçoğunda cinsiyet değişkenine de yer verilmektedir. Pozitivist paradigmaya bağlı biyomedikal yaklaşımın öngörülerine dayalı yapılan araştırmalarda cinsiyete ilişkin bulgular intihar davranışının kimlerde, ne sıklıkta hangi yöntem kullanımıyla ve nasıl ortaya çıktığına ilişkin genel bir eğilimi ortaya koyabilmektedir. Ancak bu haliyle söz konusu bulguların erkek ve kadınlar için toplumsal-kültürel zorlayıcı etmenlerin neler olduğunu, niçin vehangi koşullar altında erkek veya kadınların intihara yöneldiği, dahası intihar davranışının ne anlama geldiğini açıklayabilmesi oldukça güçtür. İntiharı önleme çalışmalarında söz konusu güçlüğü aşabilmek için yorumsamacı bakış açısıyla toplumsal bağlamını gözardı etmeden araştırmalardan elde edilen bulguların, saha araştırmalarından elde edilen bulgular ile bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, intihar davranışının cinsiyete göre ne anlam(lar) taşıdığını, önleme çalışmalarında hangi konular üzerinde daha fazla yoğunlaşmamız gerektiğini bilme olanağımız artmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler

İntihar, intihar davranışı, cinsiyet, cinsiyet paradoksu, yorumsamacı yaklaşım

Prof. Dr., Emekli Sosyal Hizmet Öğretim
Üyesi, Ankara, Türkiye.
✉ kamil1310betsal@gmail.com

Geliş/Received: 29.04.2025
Kabul/Accepted: 30.01.2026

Kamil ALPTEKİN, "An Interpretivist Perspective on Suicidal Behavior Varying According to Gender", Istanbul Gelisim University Journal of Social Sciences, 13 (2), 2026, pp. 889-899.

Abstract

In most of the classifications made for risk factors for suicidal behaviour, gender variable is also included. In studies based on the predictions of the bio-medical approach in line with the positivist paradigm, findings on gender can reveal a general tendency regarding who, how often, with which method and how suicidal behavior occurs. However, these findings are insufficient to explain what the social-cultural compelling factors are for men and women, why and under what conditions men and women turn to suicide, and moreover, what suicidal behavior means. From an interpretivist perspective in order to overcome that limitation in suicide prevention studies, it is necessary to integrate the findings from clinical research with the findings from field research without ignoring the social context. In this way, we will be able to know the meaning(s) of suicidal behavior according to gender and which issues we should focus more on in prevention efforts.

Keywords

Suicide, suicide behavior, gender, gender paradox, interpretive approach

“İnsanoğlu bilardo topu değildir. A topu, B topuna çarpar ve onu hareket ettirir mantığı ile insanı kavrayamazsınız.”

R.D. Laing (1927-1989)

Giriş

İntihar, ülkeden ülkeye değişen bir epidemiyolojiye ve karmaşık bir etiyolojiye sahiptir. Yaşamı tehdit etmekte; sadece bu davranışı gerçekleştiren kişiyi ve yakın çevresini değil, toplumu da etkilemektedir. İntihara ‘sonuç’ yerine ‘süreç’ olarak bakıldığında düşünceden başlayıp ölümle sonuçlanabilecek birbiri ile ilintili farklı davranış örüntüleri (intihar düşüncesi, intihar tehdidi, intihar jestleri, intihar girişimleri, tekrarlayan intihar girişimleri, tamamlanmış intihar) de gündeme gelir. Bu durumda intihar kavramı geniş bir anlama kavuşarak yerini ‘intihar davranışı’ kavramına bırakır. Bu durumda intihar davranışı bir şemsiye kavram görevi üstlenir (Eskin, 2012).

Açık bir şekilde ortaya konulmadan intihar davranışına doğrudan önlem almak mümkün değildir. Bu nedenle risk faktörlerinin bilinmesi önleme ve/veya azaltma çalışmalarında izlenecek stratejileri ve alınması gereken önlemleri belirlemek için son derece önemlidir. Güçlükle yürütülen araştırmalar intihar davranışının bir takım sosyo-demografik özelliklerle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. İntihar araştırmalarının çoğunda ele alınan vebir risk faktörü olarak değerlendirilen sosyo-demografik özelliklere ilişkin değişkenlerden biri de ‘cinsiyet’tir (Sayıl, 2000; Krysinska, 2014; Zeppegno vd., 2015; Miranda-Mendizabal vd., 2019).

Oranlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de erkeklerle kıyaslandığında kadınların daha fazla intihar düşüncesi taşıdığı ve intihar girişiminde bulunduğu; buna karşılık intihar sonucu ölümden erkeklerin oranının kadınlardan yüksek olduğu hususunda pek çok araştırmacı ve yazar hemfikirdir. Şaşırtıcı ve kendi içinde çelişik bir görünüme sahip bu tablo suisidoloji (intihar bilimi) literatüründe ‘cinsiyet paradoksu’ şeklinde adlandırılmaktadır (Canetto & Sakinofsky, 1998; Sayıl, 2000; Fenning vd., 2005; Helgeson, 2012; Barrigon & Cegla-Schvartzman, 2020; Shelef, 2021). Cinsiyet paradoksu kavramıyla ölümcül olmayan intihar davranışlarında kadınların, tamamlanmış intiharlarda ise erkeklerin üstünlüğü ile önemli bir cinsiyet farkı bildirilmiştir (Berardelli vd., 2022).

Literatürde cinsiyet paradoksuna açıklama getiren bir dizi görüşe rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda öne sürülen başta ruhsal bozukluklar olmak üzere, seçilen intihar yönteminin ölümcüllük düzeyi, dürtüsellik, anatomik yapıda, yardım arama davranışında ve cinsiyet rollerindeki farklılıklar ekseninde toplanan görüşler elbette çok kıymetlidir. Bu görüşlerin esin kaynağı çoğunlukla hastane bazlı, geriye yönelik kayıtlar üzerinden yapılan tanımlayıcı düzeydeki kesitsel araştırmalardan elde edilen bilgilerdir. Bazı istatistiksel tekniklerin de kullanıldığı tanımlayıcı düzeydeki bu araştırmalar intihar davranışının kimlerde, ne sıklıkta, hangi yöntem kullanımıyla, hangi nedenlerle ve ne şekilde görüldüğüne ilişkin genel eğilimleri ortaya çıkarabilmektedir. Ancak bu haliyle yapılan işlem doğası son derece karmaşık olan intihar davranışını betimlemenin ötesine geçememektedir. Bizi toplumsal bağlamı içerisinde erkeklerde veya kadınlarda intihar davranışının taşıdığı anlam(lar)a ulaştırmaktan da uzaktır. Buna karşılık intihar çalışmalarında daha derin bir kavrayışa ulaşmak için anlama odağını öne çıkaran yorumsamacı yaklaşım bir imkan olarak önümüzde durmaktadır. Son yıllarda her ne kadar intihar davranışına yönelik yorumsamacı yaklaşımın ışığında yapılan çalışmalarda ciddi artışlar gözlemlense de yorumsamadan yararlanma noktasında deyim yerindeyse emekleme aşaması henüz yeni tamamlanmıştır.

Geleneksel derleme niteliğindeki bu çalışmada intihar davranışının cinsiyet gruplarında farklı örüntülerle ortaya çıkıyor olmasına yönelik yorumsamacı perspektiften bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde

intihar davranışında cinsiyet paradoksuna konu alan yerli ve yabancı literature bilgileri biraraya getirilmeye ve sentezlenerek sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmada biyopsikososyal boyutları olan intihar davranışına diğer boyutlar ihmal edilmeksizin sosyal boyut bir adım daha öne çıkarılarak bir 'sosyal olgu' olarak yaklaşım sergilenmiştir. Literatürün incelemesinde genel olarak tüm geleneksel derlemelerde olduğu gibi belli bir zaman aralığı ile sınırlama yerine olguya daha doyurucu açıklama getirdiği düşünülen ve ilgili alanda (suisidoloji, sosyoloji ve ruh sağlığı) tanınan yazarların eserleri derlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte konuya ilişkin ağırlıklı olarak son 15 yıllık yıllık bir periyodu (2010-2025) kapsayan araştırma sonuçlarına ulaşabilmek için 'intihar', intihar girişi, 'cinsiyet' ve 'cinsiyet paradoksu' şeklinde belirlenen anahtar kelimelerle Science Direct, EBSCOhost ve ULAKBİM TR Dizin (Sosyal Bilimler) veritabanlarında tarama yapılmıştır. Çalışma iki bölüm şeklinde kurgulanmış, birinci bölümde cinsiyet paradoksu ikinci bölümde ise yorumsamacı yaklaşım açısından intihar davranışı ele alınmıştır. Çalışmada cinsiyet, kadın ve erkek olarak iki kategoride gruplandırılmıştır. İntihar davranışı kapsamına intiharla ilgili davranış örüntülerinden suisidoloji literatüründe en çok öne çıkan intihar düşünceleri, intihar girişimleri ve tamamlanmış intihar (çalışmada kısaca intihar denilmiştir) alınmıştır.

I. İntihar Davranışında Cinsiyet Paradoksu

1.1. 'Cinsiyet' Kavramı Üzerine Birkaç Söz

Cinsiyet, insanoğlunun kendi cinsi içerisindeki ayrımı yapabilmek için kullandığı önemli bir kavramdır (Crawford & Unger, 2004). Günlük yaşamda cinsiyet (gender) kavramı ile cins (sex) kavramı birbirinin yerine de kullanılmakta; bu durum doğal olarak anlam karışıklıklarına neden olmaktadır (Doyle & Paludi, 1998; Crawford & Unger, 2004; Shelef, 2021). Cinsiyet bağlamında insan türünün iki ana unsuru olan kadın ve erkek, biyolojik yapı itibarıyla farklıdır. Biyolojik özellikleri dışında erkek ve kadın olmanın toplumsal anlamı da vardır. Erkek ve kadın denildiğinde bizde uyandırdığı çağrışımların önemli bir kısmı bu toplumsal anlamla ilişkilidir (Yaşın-Dökmen, 2004).

Psikolog Rhoda Unger sosyal bilimcilere, cins (sex) kavramını sadece spesifik olarak biyolojik mekanizmaları (örneğin seks kromozomlarını veya seks yapılarını); cinsiyet (gender) kavramını ise sosyal, kültürel ve psikolojik açılardan normları, sembolleri ve kadınlarla erkeklerin rollerini belirtmek için kullanmalarını önermiştir (Doyle & Paludi, 1998). Esasen günümüz teknolojisi insanların biyolojik cinsiyetini değiştirmeye olanak sağlamış olmasına karşın 'sex' anlamında cinsiyet nispeten kolayca değişmeyen, değişmez (kararlı); 'gender' anlamında cinsiyet ise daha akışkan bir kategoridir. O, erkek ve kadının sosyal pozisyonlarına göndermede bulunur. Bu kategoriler birinden diğerine psikolojik özellikler ve toplumun biyolojik cinsiyet kategorisi için onayladığı rol niteliklerine göre ayrılır (Helgeson, 2012). Bu ikili kategorik ayrım içerisinde; kadınların ve erkeklerin sahip oldukları 'rollerin' ve 'toplumsal konumların' onların doğasından mı kaynaklandığı yoksa toplumsal kurumlarca mı oluşturulduğu konusubilim tarihinin en tartışmalı konularından biridir (Bağlı, 2004).

Kavramlara atıfta beliren farklı anlamlar henüz bir uzlaşmaya varamayan 'doğa' ve 'gelişme' yaklaşımlarında da belirgin hale gelmektedir. 'Doğacı argüman', erkekler ve kadınların toplum içindeki davranışlarının biyoloji; 'gelişmeci argüman' ise kültür tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir. Doğacı argüman erkeği baskın bir cinsiyet olarak öne çıkarır. Erkek; yapan, eden ve karar alandır. Kadın sezgileri ve duyguları güçlü olan, edilgen ve bakıcı rolündedir. 'Gelişmeci argüman' ise erkek ve kadın farklılıklarının biyoloji tarafından belirlenmeyip bir sosyal inşa sonucu oluştuğu, içinde soluk alınan kültürel çevrenin cinsiyet rollerinin belirlenmesinde başrol üstlendiğini öne sürmektedir (Slattery, 2010). Sosyal yapılandırmacı yaklaşımdan hareket eden Crawford ve Unger'e (2004) göre cinsiyet, sosyal gerçekliğin bir fonksiyonudur. Onlar, toplumun patriarkal (ataerkillik) doğasını gözönünde bulundurmaksızın çeşitli görünüşleri ile cinsiyetin sosyal yapısını tartışmanın doğru olmayacağı düşüncesindedir.

1.2. Cinsiyet Farklılıkları Açısından İntihar Davranışının Genel Profili

Dünyada her yıl 727.000 kişi intihar nedeniyle hayatına son vermekte ve çok daha fazla sayıda insan intihar girişiminde bulunmaktadır. 2021 yılında dünyada 15-29 yaş grubunda önde gelen ölüm nedenleri arasında intihar üçüncü sırada yer almıştır. 2021 yılı itibarıyla dünya intihar ortalaması %000'de 9.2'dir. Lesotho (%000'de 28.7), Kore Cumhuriyeti (%000'de 27.5), Eswatini (%000'de 27.2), Guyana (%000'de 24.8), Uruguay (%000'de 24.8), Rusya Federasyonu (%000'de 21.4) ve Ukrayna (%000'de 21.2) intihar oranlarının en yüksek olduğu ülkelerdir (World Health Organization, 2025).

Cinsiyet söz konusu olduğunda dünyanın pek çok bölgesinde intihar davranışına yönelik bildirilen oranlar cinsiyet paradoksunu destekler niteliktedir. Krysinska (2014) literatüre yansıyan bilgilere dayanarak neredeyse tüm ülkelerde erkek intihar oranının kadın intihar oranını aştığını; bir kadın intiharına karşılık 3-4 erkek intiharı gerçekleştiğini öne sürmüştür. Cinsiyet paradoksuna gelişimsel perspektiften ve diğer intihar davranış örüntüleri açısından bakıldığında

da benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Rice vd.'nin (2024) belirttiği gibi ergenlik ve yeni yetişkinlik dönemindeki erkekler, dünyanın birçok bölgesinde yaşlıları olan kadınlara kıyasla daha yüksek oranlarda intihar sonucu ölmektedir. Genç erkeklerde intihar düşüncesi ve intihar girişimi oranları kadın akranlarına kıyasla daha düşüktür. Öte yandan tarihsel olarak da, yaşlı erkekler intihar yoluyla ölüm riski en yüksek grup olarak görölmüştür. Bu olgu dünyanın pek çok ülke ve bölgesinde hala gözlenebilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunluğunda erkeklerde intihar oranları yaşla birlikte önemli ölçüde artmaktadır. 65 yaş ve üzeri yaştaki erkeklerde intihar riski genç yetişkin erkeklere (15-24 yaş grubu) göre üç kat daha fazladır (Krysinska, 2014). Tahminler, her bir intihar için tıbbi müdahale gerektirecek kadar ciddi en az 10 intihar girişimi olduğunu göstermektedir. Bir klinikte yapılan araştırmada tedavi edilen vakalarda kadınların ve genç yetişkinlerin intihara teşebbüs etme olasılığının daha yüksek; ancak ölümlerin erkekler arasında daha sık olduğu ortaya çıkarılmıştır (Alves vd., 2017). Bir üniversite hastanesine intihar girişimi nedeniyle başvuran olgularda sadece kadınların kayıtlarının incelenmiş, kadınların çoğunluğunun 18-34 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir (Balsak vd., 2025). Benzer şekilde bir üniversite hastanesinin acil servisine intihar girişimi nedeniyle başvuran olguların incelendiği diğer bir araştırmada kadın olguların erkeklere oranla daha fazla olduğu bildirilmiş (Satı Kırcan & Kalyoncu, 2025). Zeppegno vd. (2015) yaptıkları bir araştırmada intihar girişimlerinin kadınlar arasında yaklaşık iki kat daha sık olduğunu tespit etmişlerdir. Onlara göre gelişmiş ülkelere, tamamlanmış intiharlar erkekler arasında iki ila dört kat daha sık görölürken, intihar girişimleri kadınlar arasında tersine bir görönüm içindedir.

1.3. Cinsiyet Paradoksuna Yönelik Açıklamalar

Cinsiyete göre intihar davranışında ortaya çıkan tablo hakikaten paradoksal bir durumu yansıtmaktadır. Bu paradoks uzun yıllardır dünyanın her bölgesinde, farklı ırk/etnik gruplarında, gençler, yetişkinler ve yaşlılarda kararlı bir şekilde gözlenmektedir. Suisidoloji literatüründe cinsiyet paradoksuna açıklama getiren bir dizi görüşlerin bulunduğundan daha önce bahsedilmişti. Murphy'nin (1998) belirttiği gibi cinsiyet paradoksuna dair açıklamalar genellikle erkekleri ve erkeklerin çıkarlarının merkezde olduğu androcentrik varsayımlar üzerine inşa edilmiştir. Androcentrik varsayımlara göre; erkekler sıkıntılarını ve acılarını daha az paylaşırlar, bağımsızlığa ve kararlılığa değer verirler, dışarıdan yardım almayı pek sevmezler. Kadınlar ise karşılıklı ilişkilere değer verirler, arkadaşlarına danışırlar ve yardımı kolayca kabul ederler. Kadınlar kararlarını kurdukları ilişkiler bağlamında değerlendirir, birçok şeyi göz önünde bulundururlar. Fikirlerini değiştirme konusunda esnek bir tutum içerisinde olup kendilerini daha özgür hissederler. Kadınların erkeklerden belirgin bir şekilde farklılaşan bu özellikleri onları intihardan önemli ölçüde korumaktadır (Murphy, 1998).

İntihar yöntemi tercihinde cinsiyete özgü farklılıklar dikkati çeken diğer bir konudur. Bilindiği üzere erkekler, kadınlara göre ölümcül düzeyi yüksek yöntemlere (ateşli silah, ası, kesi, yüksekten atlama vb.) daha çok başvurmaktadırlar. Kadınlar ise ölümcül düzeyi düşük, daha az efor sarf etmelerini gerektiren yöntemleri (ilaç veya kimyasal madde içme, zehirlenme gibi) tercih etmektedirler. İntihar yöntemi seçimindeki bu farklılıklar erkeklerin intihar sonucu ölümünde belirleyici olmaktadır (Lester, 1997; Canetto & Sakinofsky, 1998). Günümüzde intihar girişimi üzerinde yürütölen araştırmalarda benzer sonuçlara rastlanmaktadır (Zeppegno vd., 2015; Alves vd., 2017; Öncü vd., 2021; Berardelli vd., 2022). Kadınlar daha sıklıkla ilaç veya kimyasal madde içmek suretiyle ve böylece zehirlenme yoluyla intihar girişiminde bulunarak bir ölçüde kurtarıma olasılıklarını da artırmış olurlar. Çünkü zehirlenme sonucu ölüm hemen değil, uzunca sayılabilecek bir zaman sonunda gerçekteşmektedir.

Ölümcül düzeyi düşük yöntemleri seçmeleri, bu yöntemlere kolayca ulaşabilmeleri, daha zayıf ölme niyeti içinde olmaları kadınları sonucu ölümle bitmeyen intihar davranışına; buna karşılık fiziksel acıya daha fazla tahammöl edebilmeleri ve ölüm karşısında daha korkusuz görönmeleri erkekleri sonucu ölümle biten intihar davranışına yönelttiğine dair düşünceler vardır (Murphy, 1998; Berardelli vd., 2022). Toplum, sonucu ölüm olmayan davranışları daha çok kadına özgü (kadınsı) davranış olarak değerlendirmeye eğilimlidir. Kültürel değerlerin kadınları intihara, erkekleri ise intihar girişimlerine karşı kısıtlayabileceği öne sürölmektedir. Kadınların intihar girişimleri, manipölatif ilişki kurmanın veya kişileri etkilemenin bir yolu olarak görölmektedir. İntihar girişimleri çoğunlukla ölümü gerçekten istemek gibi bir anlam taşımazlar, fakat daha ziyade çevrede bir değişiklik yapılması isteğinin ifadesi olarak değerlendirilir (Lester, 1997; Canetto & Sakinofsky, 1998; Murphy, 1998; Sayıl, 2000).

İntihar davranışı ile ruhsal bozukluklar arasındaki ilişki uzun zamandır bilinmektedir. Araştırmalar intihar davranışı için risk faktörleri olan depresyon, anksiyete, dürtüsellik, saldırganlık ve yaşam olaylarında cinsiyet farklılıklarını açık bir şekilde ortaya koymuştur (Fenning vd., 2005). İntiharlar gerek alkol ve madde kötüye kullanımı, gerekse dürtü kontrol bozukluklarıyla yakından ilişkilidir. Genel olarak kadınların hayatları boyunca alkol ve madde kötüye kullanımı ile dürtüsel eylemde bulunma sıklıkları erkeklere göre daha azdır (Murphy, 1998).

Tüm intiharların %55 - %70'inde depresyon önemli bir etkidir. Kadınların depresyona girme olasılıkları erkeklerden yaklaşık iki kat daha fazladır (Fenning vd., 2005; Helgeson, 2012). Bir araştırmada intihar davranışı bakımından daha

önce geçirilmiş bir ruhsal bozukluğun, madde bağımlılığının ve kişiler arası şiddete maruz kalmanın her iki cinsiyet grubu için ortak risk faktörü olduğu bildirilmiştir. Bu araştırmada intihar girişimlerinde; yeme bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, bipolar bozukluk, flört şiddeti mağduru olma, depresif semptomlar, kişiler arası sorunlar ve önceki kürtaj kadınlar için birer risk faktörleri olarak öne çıkmıştır. Erkeklerle özgü intihar girişimlerinde ise öne çıkan risk faktörleri; yıkıcı davranış sorunları, umutsuzluk, ebeveyn ayrılığı/boşanması, arkadaşın intihar davranışı ve intihar araçlarına erişimdir (Miranda-Mendizabal vd., 2019). Konuyla bağlantılı belirtilmesi gereken bir diğer husus kadınların intihardan önce özellikle sağlık hizmetlerine yönelik başvurularının artması ve tedavi görmeye daha istekli olmalarıdır. En yaygın kullanılan sağlık hizmeti birinci basamak sağlık hizmetidir. Erkekler ise intihar öncesinde hizmetlerle ilişkilerini kesme eğilimindedir (O'Neill vd., 2014). Bu durum da kuşkusuz kadınlar lehine koruyucu bir faktördür.

1.4. Açıklamaların Sınırlılıkları

Cinsiyet paradoksuna yönelik yukarı belirtilen açıklamalar çoğunlukla pozitivist bilim paradigmasına sırtını dayayan içlerinde biyomedikal yaklaşımın baskın olduğu çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemine sahip tanımlayıcı ve kesitsel türde yapılan araştırma sonuçlarına dayanmaktadır. Bu açıklamalar ilk etapta gayet açık, herkesçe anlaşılabilir gözükmemektedir. Ayrıca yine bu açıklamalar daha önce vurgulandığı üzere intihar davranışının kimlerde, ne sıklıkta, hangi yöntemlerle, hangi davranış örüntüleriyle görüldüğüne ilişkin genel eğilimleri ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Bu sayede intiharı önleme çalışmalarında riskin nerelerden kaynaklandığı ve kimlerde yoğunlaştığına dair bize rehberlik edecek birtakım bilgilere sahip olmaktayız. Ancak bahse konu açıklamalara yönelik ciddi eleştiriler de vardır. Örneğin olguyu toplumsal cinsiyetle ilgili kuramlardan (Sosyal Öğrenme Kuramı, Cinsiyet Şeması Kuramı, Çok Faktörlü Cinsiyet Kimliği Kuramı, Sosyal Rol Kuramı vb.) esinlenerek ele alan açıklamaların daha çok Batı toplumlarını referans aldığı; bu nedenle evrensel hükümler taşımadığı öne sürülmektedir.

Pozitivist düşünceye bağlılığın bir gereği olarak 'soft' verileri dışlayan ve iddialı bir şekilde 'hard' verilere dayanan biyomedikal yaklaşım, anlamlara ilişkin psikososyal ilgileri değersizleştirmekte; daha fazla bilimsel olduğu öne sürülen veriler ve semptomları kontrol altında tutabilmek için teknik olarak yapılan soruşturmalar da aşırı değer kazanmaktadır (Kleinman, 1988). Kolayca kurulan nedensel bağlar, tanımlar ve indirgemeci ele alımlar intihar davranışını; basitleştirme, sıradanlaştırma ve anlamsızlaştırmaya yol açabilir. Oysa intihar hiç de anlamsız bir eylem değildir. Sheidmann'a göre en anlamsız gibi görünen bir intihar girişiminin bile kendi kurgusu içinde bir mantığı bulunmaktadır (Odağ, 2008). İntihar davranışının kişiye özgü bir yanının olduğunu (öznelliğini) unutup onu genelgeçer açıklamalarla mantıklı bir çerçeveye oturtma çabası işe yaramayacaktır. Alvarez'e (1999) göre intiharın mantıksal olduğu kadar mantık/gerçek dışı yanları da vardır. Farklı bir mantığı bulunan intihar, Alvarez'in ironik anlatımıyla: *"bir kabusun yanıtlanamaz mantığına ya da birdenbire farklı boyutlara geçilen bilim kurgusal bir fanteziye benzer: Her şey anlamlıdır ve kendine özgü kuralları vardır; ama aynı zamanda her şey farklıdır, bozulmuş ve alt üst olmuştur"*.

İntihar davranışını anlamak istiyorsak, istatistiksel tekniklerle olasılık tahminlerine dayalı yürüttüğümüz araştırmalar elbette son nokta olamaz. Bağlamından soyutlanmış grup farklılıklarını tanımlayan olgular insanların zihinlerini anlamak için yeterli değildir. Sadece bir veya birkaç değişkene odaklanan doğrusal neden-sonuç çıkarımları oldukça indirgemecidir. Bir kişinin neden intihar etmeyi düşündüğünü veya gerçekten intihar etmek isteyip istemediğini bilmek istiyorsak o kişinin kendisi dışında çevresini de aynı anda hesaba katmalıyız. İnsanlar doğrusal bir şekilde ya da bağlamlarından kopuk bir şekilde davranmamaktadır. Bu nedenle, çeşitli yöntem ve modeller kullanarak hem olgunun hem de insanın karmaşıklığını dikkate almamız gerekmektedir (Hjelmeland & Knizek, 2010).

II. Yorumsamacı Perspektiften İntihar Davranışı

2.1. Yorumsamacı Perspektifin Temel Argümanları

Yorumsama; insan öznelliği içerisinde bulunan 'anlam'ı deşifre etmek üzere 'anlama' ve 'yorum' çabasında yoğunlaşan sosyal bilimlerde giderek daha çok ilgi gören bir yaklaşımdır. Modern sosyolojik yaklaşımların çoğunda, her anlama ediminin beraberinde bir yorum içerdiği; bu nedenle anlamının aynı zamanda bir yorum süreci olduğu kabul edilir. Bu yaklaşım 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bir anlama teorisi olan ve yorum bilimi olarak da adlandırılan 'hermenötik' ile anılmaktadır. Hermenötik terimin kökleri Yunan mitolojilerine ve kutsal metinleri yorumlama pratiklerine dayanır. Weber, Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, Gadamer ve Ricoeur önemli temsilcileridir. Yorumsama her ne kadar 1970'li yılların ortalarına kadar pozitivist ve neo-pozitivist yaklaşımların gölgesinde kalmışsa da bu tarihten itibaren sosyal bilimlerde canlanmaya başlamış ve günümüzde daha yaygın bir kullanıma ulaşmıştır.

Yorumsamacı yaklaşımda belirli bir eylemin ardındaki anlamı kavrayabilmek için eylemin 'bağlam' ve 'içeriği' dikkate alınır. Anlamlar, insanların birbirinden farklı yaşam deneyimlerine, karmaşık sosyal yaşam örüntülerini anlamlandırma biçimlerine ve bakış açılarına göre önem kazanır. Neuman'ın (2014) da belirttiği gibi gerçek anlam nadiren yüzeyde

görünür. Bu nedenle, yorumsamacı yaklaşımı benimseyen bir araştırmacı adeta bir detaylı bir metin okuyucusu gibi, araştırdığı sorunun altında yatan gizli anlamları keşfedebilmek için yoğun bir çaba içerisinde. Araştırmacı sorunun (parçanın) onu çerçeveleyen bütündeki yerinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Göka vd.'ne (1993) göre anlam, yorumsamacı yaklaşımda merkezi bir konumdur. Bir anlam dünyası içinde varolan insanı anlam ağının dışında tanımaya çalışmak, kendi bağlamından yalıtılarak üzerinde kontrollü bilimsel çalışmalar yapmak daha başlangıçta yöntemsel bir hataya düşmeye neden olacaktır.

Doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasındaki ayrım, yorumsamacı yaklaşımın ortaya çıkışında etkili olmuştur. Bahse konu ayrım doğal gerçeklik ve tinsel gerçeklik şeklinde iki kutbu temsil eder. Doğa bilimleri kesin ve genellenebilir ampirik bilgi peşindedir. Çalışma nesnelerini nedensellik bağı içerisinde objektif bir şekilde incelemektedir. Ancak sosyal bilimlerin yapısı itibarıyla doğa bilimlerinden farklıdır. Herşeyden önce sosyal bilimlerin çalışma nesnesi insan ve toplumdur. Genelleme kaygısı gütmeyen sosyal yaşam subjektif boyutlarıyla ele alınır. Özet bir deyişle bu iki bilim kategorisinin kesinlik düzeyleri, nesnellik ve objektiflik anlayışları farklıdır (Kaya, 2019). Doğa bilimlerinin izinden giden pozitivist yaklaşım defalarca test edilmiş ve böylece çoğaltılmış katı gerçekleri tekrar edip durur. İnsanın iç dünyasını, öznel görüşlerini ve kişisel bakış açılarını ihmal eder. Oysa sosyal bilimcilerin öznel düşünceleri, algıları ve anlamları dikkate almaları kendilerinden beklenir (Neuman, 2014).

Yorumsamacı yaklaşım insanı edilgen değil aktif bir varlık olarak görür. İnsan bilinç sahibi, seçim yapan, ilişkiler ağı kuran, değer ve anlam yüklü bir varlıktır. İnsanın sosyal yaşamı sosyal etkileşimler ve sosyal olarak yapılandırılan anlam sistemleri üzerine inşa edilir. Bu noktada anlamların ortaya çıkışında tarihsel ve kültürel koşulları dikkate almak zorunludur. İnsanın anlaması ve yorumlaması, içinde yetiştiği toplumun tarihinden ve kültüründen kopuk olamaz.

2.2. Yorumsama ve İntihar Davranışı

Her zaman açıkça belirtilmese de araştırmacılar genellikle intihar davranışının altında yatan nedenleri pozitivistin öngörülerine uygun bir şekilde, doğrusal bir neden-sonuç terminolojisi içinde aramaktadır. Biyomedikal hastalık modeli içerisinde 'çalışma nesneleri' kavramının sıklıkla kullanılması, biyolojik yapı öğelerine fazlaca odaklanması, risk faktörlerine ilişkin çalışmalarda çoğunlukla önceden belirlenmiş ve standartlaştırılmış sorular içeren anketler veya yapılandırılmış görüşme kılavuzları kullanılması insana dair oldukça mekanistik bir bakış açısını yansıtmaktadır. Örneğin bahse konu anketler veya yapılandırılmış görüşme kılavuzlarında yer alan soruların birçoğunun farklı bağlamlar söz konusu olduğunda aynı kişi tarafından farklı şekilde yanıtlanabileceği nadiren dikkate alınmaktadır. Sorular standart hale getirildiğinde her bireye uymayabilir; herkesten önemli bilgiler alınamayabilir. İzlenilen bu metodolojide kişilerin hangi durumlar ve süreçlerden etkilenerek yanıt verdiklerini bilme olanağımız yoktur. Tüm bunlar ana akım intihar araştırmalarının (epidemiolojik araştırmalar, nöro-biyolojik araştırmalar ve müdahale araştırmaları) zayıf yönleri olduğuna işaret etmektedir. Bahsedilen üç araştırma yaklaşımının her biri intihar davranışının farklı kısımlarını açıklamaktadır; ancak hiçbirisi bu fenomenin tam olarak anlaşılmasını sağlayamamaktadır (Hjelmeland & Knizek, 2010).

Cinsiyet grupları özelinde örneklandırmek gerekirse; gerek biyolojik yapıdaki gerekse toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklara sıkı sıkıya yapışıldığında erkeksi ve kadınsı intihar davranışları şeklinde beliren kutupsallaşmanın epidemiolojik çalışmalarda bir takım yanılsamaları da beraberinde getireceği özellikle vurgulanmalıdır. Erkeksi-kadınsı intihar davranışı ayrımında ister istemez sanki kadınların hiç intihar etmedikleri gibi bir yanılsama doğmaktadır. İntiharla ilgili pek çok yayında sadece erkek zmirlerinin kullanılması bu yanılsamanın bir göstergesidir. Dünyada kadın intihar hızının sıfır olduğu bir ülke yoktur (Canetto & Lester, 1998).

İnsanın intihar ederek kendini öldürmesi oldukça içsel ve öznel bir durumdur. Dolayısıyla kişinin intihara yöneliminde yaşantısını algılayışı ve anlamlandırışı yani fenomeni de belirleyici öğeler arasındadır (Kleinman, 2003). Tam da bu noktada intihar çalışmalarında anlamaya daha fazla odaklanmayı sağlayacak yorumsamanın (hermönötiğin) ve onun temel argümanlarına göre biçimlenen nitel metodolojinin daha fazla kullanılmasının, intihar bilimi alanını ileriye götürmek için gerekli olduğunu öne sürmek mümkündür (Hjelmeland & Knizek, 2010). Buradaki beklenti yorumsamayı öne çıkarıp pozitivistin arkasına itmek değildir. Yapılmak istenilen yorumsamacı yaklaşım ve nitel metodolojiyi kullanarak, pozitivistin ampirik bilgiye dayalı açıklamalarından yararlanıp onun bıraktığı boşlukları tamamlama, eksiklik ve yanlışlıkları gidermeye çalışmaktır. Yorumsamacı yaklaşım klinik ölçekli araştırmalardan elde edilen bulgular üzerinden hareketle saha araştırmalarına yönelerek bulguları derinleştirir ve detaylandırır. Bu sayede intihar davranışına yönelik daha derin bir kavrayışa ulaşma olanağımız artacaktır.

2.3. Klinik Bulguları Etnografik Perspektifle Bütünleştirme İhtiyacı

İntihar davranışının içerisinde yer aldığı sosyo-kültürel gerçekliğin önemli göstergelerinden biri olduğu Durkheim'den bu tarafa bilinmektedir. Durkheim, intiharı açıklamak için Avrupa ülkeleri arasındaki iklim farklılıklarına odaklanan

çağdaşı Morselli'nin (1882) aksine, intiharların ortaya çıkışında güçlü sosyal faktörler olduğunu öne sürmüştür. Durkheim'in klasik çalışması, zamanının akademisyenlerinin intihar hakkındaki düşüncelerinin değişmesinde etkili olmuştur. Onun temel önermesi intiharın birey ile toplum arasındaki 'bütünleşme' ve 'düzenleme'nin bir ürünü olduğu yönündeydi. Özellikle toplum üyelerinin toplumla bütünleşme derecesi (yeterince bütünleşememe veya aşırı bütünleşme) intihar oranını doğrudan etkileyen bir faktördür ve farklı türde intihar davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Halen intihar çalışmalarında Durkheim'in kuramı yeni araştırmalara ilham vermeye devam etmektedir. Çağdaş araştırmalar, Durkheim'in teorik yaklaşımlarının ve bulgularının çoğunu geliştirmiş ve genişletmiştir (Recker & Moore, 2015).

İntihar gibi çok az eylemin kökleri insana özgü durumların ve sosyal yaşantının derinlikleri ile bağlantılıdır. Yaygın bir görüşe göre intihar, toplumsal ilişkiler ağında hayata bakış tarzının bir sonucudur (Bağlı 2004). Artmakta olan intihar oranları, sosyal yaşamda kaotik, düzensiz veya dengesiz bir durumun varlığına işaret edebilir. Bu nedenle intihar davranışını ortaya çıkarabilecek risk faktörlerini, 'hastalık' kavramı içinde sıkıştırılamayacak kadar çok yönlü ve çok boyutlu değerlendirmek gereklidir. İntiharı 'anlama' ve 'önleme' adına yürütülecek her türlü çalışmada klinik odaklı çalışmalardan elde edilen bulgulardan hareket etmek ama onları tamamlamak ve zenginleştirmek için klinik ortamın dışında cereyan eden ilişkiler ağını ve kültürel yaşamı her zaman göz önünde tutmak elzem olduğu kadar pragmatik de bir yoldur.

Klinik çalışmalardan etnografik çalışmalara (bir topluluğu ve kültürünü inceleyen saha çalışmaları) yöneldiğimizde Kleinman'ın (2003) da vurguladığı gibi çetrefilli sosyal sorunların kol gezdiği (yoksulluk, toplumsal şiddet, madde bağımlılığı vb.); ergenlik döneminde kişilik gelişimi, yaşlanma, ailedeve iş hayatındaki değişimler gibi çok çeşitli insani durumların bulunabileceği daha geniş bir sosyal alana çıkmış oluruz. Böylece coğrafyası, tarihselliği ve sosyo-kültürel bağlamı içerisinde gerçekleşen intihar davranışını hem toplumsal hem de bireysel (sonuç olarak kişiye özgü bir deneyim olduğu için) boyutlarıyla değerlendirme olanağı elde ederiz. Buna karşılık sorunu salt bir 'tıbbi sorun' olarak değerlendirip, 'tıbbileştirdiğimizde' intiharı anlamada ve önlemede yetersiz kalabileceğimizi söylemek hiç de zor değildir. Klinik bulgular ve klinisyenin bakış açısı elbette önemlidir; fakat yorumsamacı perspektiften ele alındığında intihar deneyimi yaşayan kişinin bakış açısı çalışmanın odağına yerleştirilir. Bu durumda psiko-biyolojik özgüllükler önemini yitirmez; ancak kültürel öğelere de aynı ölçüde önem verilir. Böylece intihar gibi karmaşık bir davranışın kişi için ne anlam(lar) taşıdığını öğrenme olanağımız artmış olur.

2.4. Farklı Anlamlar, Farklı Yorumlar

İntiharın kompleks bir yapısı vardır. Yıllara göre değişkenlik gösteren epidemiyolojiye ve çok faktörlü etiyolojiye sahiptir. Paradokslarıyla (örneğin; cinsiyet paradoksu, refah paradoksu, yaş paradoksu) dikkat çekmektedir. Düşünceden başlayıp ölümle sonuçlanan pek çok davranış örüntüsünü (düşünce, tehdit, jest, ima, girişim, yineleyen girişim, tamamlanmış intihar) içerir. Zengin çağrışımlar uyandıran, insana özgü trajik bir davranıştır. Tüm bu özellikleriyle intihar, sosyal bilimlerde ilgi odaklarından biri olmayı sürdürmektedir. Üzerinde sayısız araştırma yapılmasına karşılık hala doldurulmayan boşlukları vardır. Belki de yeryüzünde üzerinde en çok yorum yapılan insan davranışdır.

Kleinman'a (2003) göre intihar davranışı kendine has taşıdığı özelliklerle her dönem, her meslek grubu ve her araştırmacı için farklı yorumlanmıştır. Kleinman intiharın; 19 yüzyıl hekimleri için kalın bir kafatası ve beyinde fosfor fazlalığı; modern bir psikiyatrist için depresyon ve/veya sınırda kişilik bozukluğu; bir psikolog için olumsuz bilişsel şemalar; bir sosyolog için istikrarsızlık ve amaçsızlık; bir feminist için ataerkillik; bir antropolog için yabancılaşmış anlamlar taşıdığı düşüncesindedir. Alptekin ve Duyan (2014) intiharı; ölüm ile yaşam arasında gidip gelen, inişli çıkışlı bir yol izleyen; bazen ölümle bir oyun, bazen bir yardım çığlığı, bazen de sıkıntı ve/veya hüzünden kaçış anlamı taşıyan bir davranış olarak değerlendirmiştir.

Yorumsamacı yaklaşım insan eylemini bağlamıyla birlikte düşünmekte, eylemin tek başına özgün bir anlam taşımadığına ayrıca vurgu yapmaktadır. İnsan eylemleri; sosyal yaşantı içerisinde bir anlam sistemini paylaşan insanlar arasında gerçekleşmektedir (Neuman, 2014). Toplumsal yaşamda belli dönemlerde kaçınılmaz olan büyük ölçekli ekonomik, politik ve kültürel dönüşümler önemli değişimlere neden olabileceği gibi bizatihi bireyleri bir arada tutan anlamları tehdit edebilir hatta aşındırabilir (Brainerd, 2001; Kleinman, 2003). Bireyler kapıldıkları bu anlamsızlık girdabında farklı tepkiler gösterebilir. Bu bakış açısıyla intiharlar örneğin erkekler özelinde; kimi zaman (en tipik örneklerinin Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde görüldüğü üzere) giderek rasyonelleşen, rasyonelleştiği ölçüde mekanik ve monoton hale gelen; böylece anlam kayıplarıyla varoluşsal bunalımları tetikleyen yaşama 'irrasyonel bir başkaldırı'dır. Kimi zaman gücü, canlılığı, serüveni ve gençliği kutsayan modern bir toplumda dolu dolu yaşanmış bir gençliğin ardından yetersizlik, .durağanlık, güçsüzlük ve aşağılık bir şey olan yaşlanmaya 'gözüpek bir yanıt'tır (Odağ, 2008). İntihar kimi zaman da eski Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1990'lı yılların başından itibaren geçiş

ekonomisi uygulayan Baltık ülkelerinde (Litvanya, Letonya, Estonya) görüldüğü gibi makro ekonomik reformların olumsuz etkilerine karşı ‘şiddetli bir geribildirim’dir (Brainerd, 2001).

Konuya kadınlar özelinde baktığımızda da ezber bozacak farklı anlamlara ve yorumlara tanık olabiliriz. Bu doğrultuda bir örnek kadınların intihar hızının erkeklerinkine yakın olduğu Çin’den verilebilir. Çin’de intihar bir salgın özelliğine ve kültürel biçime sahiptir ve bu da geniş anlamıyla bir ‘toplumsal acı’ olgusunu düşündürmektedir. Dolayısıyla Batı’daki örneklerle bakarak intihar hakkında geliştirdiğimiz düşünceler, Çin’e uymamaktadır. Çin’deki kırsal alanlarda yoğunlaşan kadın intiharları; gündelik toplumsal yaşam içerisinde sürdürülen özneler arası mücadelede bir strateji, geleneksel kültürün sömürücü ve ataerkil yanlarına bir toplumsal direniş anlamına gelmektedir (Kleinman, 2003).

Bir diğer örnek ülkemizden, Batman ilinden verilebilir. Hatırlayacak olursak 2000’li yılların başında Batman’da gerçekleşen intiharların çoğunluğu kadınlar tarafından gerçekleştirilmiş ve bu intiharlar medyada epeyce gündemde kalmıştı. Batman ilinde hem tamamlanmış intiharlara hem de intihar girişimlerine yönelik kapsamlı bir araştırma yapan Bağlı (2004), bu araştırmanın bulgularına dayanarak toplumsal değerleri ve geleneklercanlı tutan Batman’ın tarihsel geçmişinin, radikal veya aşırı ideoloji merkezli toplumsallaşmasının ve epeyce sorunlu geçen kentleşme sürecinin kaçınılmaz olarak patoloji ürettiğini belirtmiştir. Bağlı’ya göre kimlik bunalımı olarak da özetlenebilecek bu durum sonucunda oluşan gerilim ve geleneksel baskı mekanizmaları bireyleri radikal yollara başvurmaya sevk etmektedir. İntiharlar ildeki bu anomik yapıdan en çok etkilenen kadınların yaşadıkları mağduriyetlere gösterdikleri bir tepki şeklinde yorumlanmıştır.

Sonuç

Cinsiyet, suisidoloji literatüründe sıklıkla potansiyel bir sosyo-demografik risk faktörü olarak gösterilmekte; kadınların daha fazla intihar düşüncesi taşıması ve intihar girişiminde bulunmasına karşılık erkeklerin daha fazla intihar sonucu ölmeleri paradoksal bir durum olarak değerlendirilmektedir. Cinsiyet paradoksu şeklinde adlandırılan bu durum genel olarak biyolojik yapı, ruhsal bozukluklar, yardım arama davranışı, tercih edilen intihar yöntemi ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklarla açıklanmaktadır. Özellikle ataerkil unsurların yerleşik ve baskın olduğu toplumlarda cinsiyet farklılıkları temelinde oluşan kalıp yargılar, ölümle sonuçlanmayan intihar davranışını ‘kadınsı’, ölümle sonuçlanan intihar davranışı ise ‘erkeksi’ olarak niteleme eğilimindedir. Pozitivist bilim paradigmasının açtığı kulvarda boy gösteren biyomedikal yaklaşıma dayalı yürütülen epidemiyolojik, nöro-biyolojik ve müdahale araştırmaları kanalıyla ulaşılan bilgiler cinsiyete göre intihar davranışında gözlenen farklılıkları betimleyebilmesi, cinsiyete göre risk faktörlerini belirleyebilmesi ve bunlara dayanarak cinsiyet paradoksuna mantıklı açıklamalar getirebilmesi bakımından önemlidir. Ancak bu açıklamaların bazı zayıf ve eksik yönleri de vardır.

İntihar davranışında kendini sürekli tekrarlayan bir olgu olarak cinsiyet paradoksu bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmuş, cinsiyete göre intihar davranışına yönelik açıklamalar yorumsamacı perspektiften anlama ve yorumlama çabası ile bütünleştirilmek istenmiştir. Yorumsamacı yaklaşımın temel argümanlarıyla hareket edildiğinde; İntihar davranışının biçimlendiği sosyo-kültürel ortamda her iki cinsiyetin yaşadığı farklı toplumsal koşullar ve zorlayıcı yaşam olaylarının ruh sağlığına yansımalarının farklı olduğu, intihar deneyiminin bu sosyo-kültürel ortamda cinsiyetler açısından farklı anlamlar taşıyabildiği örnekleriyle gösterilmeye çalışılmıştır.

Etkili bir intihar önleme için erkek ve kadın intihar davranışları arasındaki farklılıkların kabul edilmesi, ayrı ayrı incelenmesi ve önleme programlarının bu farklılıkları dikkate alması gerektiği açıktır (Fenning, 2005; Shelef, 2021). İntihar davranışı hala bazı kesimlerde bireysel zayıflık veya psikopatolojinin sonucu olarak değerlendirildiği için, sosyal çevre faktörü üzerinde duran müdahale önerileri çok azdır. Süregelen bireysel müdahaleler mutlaka grup, eş ve aile müdahaleleri ile zenginleştirilmeli; birincil önleme programının odağını oluşturan sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlere ikincil ve üçüncül önleme programlarında yer verilmelidir (Canetto & Lester, 1998).

Yorumsamacı yaklaşımın açtığı kulvardan ilerleyerek; her iki cinsiyet açısından intihar davranışına eğilimi artıran, boşluk ve anlamsızlık duygularını tetikleyen, çözümsüzlüğü tirmandıran toplumsal olayların, kadın ve erkeleri baskılayan sınırlayıcı ve zorlayıcı koşulların, intihar davranışına atfedilen anlam ve tutumların neler olduğunu bilmek intiharı önleme ve/veya azaltma çalışmalarında hangi konulara yoğunlaşmamız gerektiği ve ne tür düzenlemeler yapmamız gerektiği konusunda bize önemli ipuçları sağlayacaktır. Şayet belli bir yerel ortamda intihar davranışının biricikliği, tarihselliği ve toplumsal cinsiyet bağlamı bilinirse ve buna göre bireysel ve toplumsal faktörlere duyarlı önleme programları geliştirilebilirse bu davranışı önleme ve/veya azaltma çalışmalarının başarısının artabileceği öngörülebilir.

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, K., & DUYAN V. (2014). İntihar ve intihar girişimi: kavramlar, yaygınlık, müdahale, önleme ve öyküler. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- ALVAREZ, A. (1999). İntihar: kan dökücü tanrı. Z.Ç. Sarıkaya (çeviren). 2. Basım. Ankara: Öteki Yayınevi.
- ALVES, V.M., FRANCISCO, L.C., DE MELO A.R., NOVAES, C.R., BELO, F.M., & NARDI, A.E. (2017). Trends in suicide attempts at an emergency department. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 39, 55–61. <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2015-1833>
- BAĞLI, M. (2004). Batman intiharları bağlamında özgürlüğün ve geleneksel toplumsal yapının kentsel kurgusu. *Kriz Dergisi*, 12(1), 21-40.
- BALSAK, H., ÖZEL, M., & BALSAK, H.N. (2025). Kadın intiharlarının retrospektif analizi: intihar düşüncesinin sürekliliğine etki eden kriz faktörleri. *Anatolian Journal of Health Research*, 6(2), 131-137. <https://doi.org/10.61534/anatoljhr.1716820>
- BARRIGON, M.L., & CEGLA-SCHVARTZMAN, F. (2020). Sex, gender, and suicidal behavior. E. Baca-Garcia (editor). In *Behavioral neurobiology of suicide and self harm* (pp. 89-115). Springer.
- BERARDELLI, I., ROGANTE, E., SARUBBI, S., ERBUTO, D., CIFRODELLI, M., CONCOLATO, C., et al. (2022). Is lethality different between males and females? Clinical and gender differences in inpatient suicide attempters. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 13309. <https://doi.org/10.3390/ijerph192013309>
- BRAINERD, E. (2001). Economic reform and mortality in the former Soviet Union: a study of the suicide epidemic in the 1990's. *European Economic Review*, 45(4-6), 1007-1019.
- CANNETO, S.S., & SAKINOFISKY, I. (1998). The gender paradox in suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 28(1), 1-23. DOI:10.1111/j.1943-278X.1998.tb00622.x
- CANNETO, S.S., & LESTER, D. (1998). *Suicidal kadınlar: önleme ve müdahale stratejileri*. B. Öncü (çeviren ve özetleyen). *Kriz Dergisi*, 6(1), 45-53.
- CRAWFORD, M., & UNGER, R. (2004). *Women and gender: a feminist psychology*. 4th edition. Boston: McGraw-Hill.
- DOYLE, J.A., & PALUDI, M.A. (1998). *Sex and gender: the human experience*. 4th edition. Boston: McGraw Hill,
- ESKİN, M. (2012). İntihar: *açıklama, değerlendirme, tedavi, önleme*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği (HYB) Basım Yayın.
- GÖKA, E., DÖNBAK, S., DEMİRERĞİ, N., & AKDEMİR, A. (1993). Biyolojik psikiyatri ve sosyal psikiyatri ikilemini aşmak için bir fırsat: Hermenötik (yorumsamacı) psikiyatri. *Kriz Dergisi* 2(1), 209-213.
- FENNING, S., GEVA, K., ZALZMAN, G., WEITZMAN, A., FENNING, S., & APTER, A. (2005). Effect of gender on suicide attempters versus nonattempters in an adolescent inpatient unit. *Comprehensive Psychiatry*, 46(2), 90-97. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2004.07.037>
- HELGESON, V.S. (2012). *The psychology of gender*. 4th edition. Boston: Pearson.
- HJELMELAND, H., & KNIZEK, B.L. (2010). Why we need qualitative research in suicidology. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 40(1), 74-80.
- KAYA, F. (2019). Yorumsamacı yaklaşımda anlama kavramının önemi ve pozitivizm eleştirisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(22), 271-280.
- KLEINMAN, A. (1988). *The illness narratives: suffering, healing, and the human condition*. New York: Basic Books.
- KLEINMAN, J. (2003). Çin'de intiharlar ve toplumsal acılar. K. Sayar (yayına hazırlayan), *Çinde Kültür ve ruh sağlığı: küreselleşme koşullarında kültürel psikiyatri* (ss. 227-239). İstanbul: Metis Yayınları.
- KRYSINSKA, K. (2014). Men and suicide: an overview. D. Lester, J.F. Gunn, & P. Quinnett (editors). In *Suicide in men: how men differ from women in expressing their distress* (pp. 5-20). Springfield: Charles C. Thomas Publisher Ltd.
- LESTER, D. (1997). *Making sense of suicide: an in-dept look at why people kill themselves*. Philadelphia: The Charles Press, Publishers Inc.
- MIRANDA-MENDIZABAL, A., CASTELLVÍ, P., PARE'S-BADELL, O., ALAYO, I., ALMENARA, J., ALONSO, I., et al. (2019). Gender differences in suicidal behavior in adolescents and young adults: systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *International Journal of Public Health*, 64, 265–283. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1196-1>
- MURPHY, G.E. (1998). Why women are less likely than men to commit suicide. *Comprehensive Psychiatry*, 39(4), 165-175.
- NEUMAN, W.L. (2014). *Basics of social research: qualitative and quantitative approaches*. 3rd edition. Boston: Pearson/Allyn and Bacon,
- ODAĞ, C. (2008). İntihar (özkıyım): *tanım-kuram-sağaltım*. 3. Baskı. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.

O'NEILL, S., CORRY, C.V., MURPHY, S., BRADY, S., & BUNTING, B.P. (2014). Characteristics of deaths by suicide in Northern Ireland from 2005 to 2011 and use of health services prior to death. *Journal of Affective Disorders*, 168, 466–471. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.07.028>

ÖNCÜ, M.R., AKTAŞ, R.S., GİZLİ, G., KARADAŞ, S., & KURUHAN, F. (2021). Erişkin acil servisine intihar girişimi ile başvuran olgularda kadın intihar girişimlerinin değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, 28(4), 603-608. DOI: 10.5505/vtd.2021.39297

RECKER, N.L., & MOORE, M.D. (2015). Durkheim, social capital, and suicide rates across US counties. *Health Sociology Review*, <http://dx.doi.org/10.1080/14461242.2015.1101703>

RICE, T., LIVSHIN, A., RIHMER, Z., WALTHER, A., BHUIYAN, M., BOUDE, A.B., et al. (2024). International trends in male youth suicide and suicidal behavior. *Acta Neuropsychiatrica*, 1-21. <https://doi.org/10.1017/neu.2024.37>

SATI KIRKAN, T., & KALYONCU, S. (2025). Bir üniversite hastanesinde intihar girişimi ile acil servise başvuran ve psikiyatri konsültasyonu istenen hastaların incelenmesi: bir yıllık retrospektif araştırma. *BANÜ Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 935-944. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.1685054>

SAYIL, I. (2000). İntihar davranışı. I. Sayıl, O.E. Berksun, R. Palabıykoğlu, H. Devrimci Özgüven, Ç. Soykan & S. Haran (editörler), *İçinde Kriz ve krize müdahale* (ss. 165-198). Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, No: 6.

SHELEF, L. (2021). The gender paradox: do men differ from women in suicidal behavior? *Journal of Men's Health*, 17(4), 22-29. DOI:10.31083/jomh.2021.099

SLATTERY, M. (2010). *Sosyolojide temel fikirler*. Ü. Tatlıcan & G. Demiriz (yayına hazırlayanlar). 3. Baskı. Bursa: Sentez Yayıncılık.

World Health Organization (2025). Suicide. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide>[Access Date: 4 April 2025].

YAŞİN-DÖKMEN, Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ZEPPEGNO, P., GRAMAGLIA, C., CASTELLO, L.M., BERT, F., GUALANO, M.R., RESSICO, F. et al. (2015). Suicide attempts and emergency room psychiatric consultation. *BMC Psychiatry*, 15(13). DOI:10.1186/s12888-015-0392-2

Summary

Suicide, which has a complex etiology and an epidemiology that varies from country to country, is a life-threatening, human-specific behavior that affects not only the person who commits this act and his/her immediate environment, but also the society. Suicidal behavior is an umbrella term with a broad meaning. It includes different interrelated behavioral patterns (i.e., suicidal ideation, suicidal threats, suicidal gestures, suicide attempts, repeated suicide attempts, completed suicide attempts) that may start from thoughts and may result in death. One of the primary and effective ways to prevent this behavior is to identify and examine risk factors. Studies show that gender as a socio-demographic characteristic is an important risk factor in suicidal behavior.

Suicidal behavior presents a different picture based on gender. It is stated that women have higher rates in non-fatal suicidal behaviors and men have higher rates in completed suicides. Women have more suicidal thoughts and attempt suicide more than men. On the other hand, men are more likely to commit suicidal behavior that ends in death compared to women. In the suicidology literature, this contradictory situation is called the 'gender paradox'.

Many explanations can be found regarding the causes of the gender paradox. They are generally based on findings from clinical research. Most of the clinical research is conducted in the lane opened by the positivist approach in terms of fiction and methodology. The aforementioned findings can reveal general trends about who, how often, with what methodology, for what reasons and how suicidal behavior is observed. These descriptive explanations are of course very valuable, but they do not provide a deeper insight into gender differences. They are far from revealing the meaning(s) of suicidal behavior in men or women within their social context. It is precisely at this point that the interpretivist approach, which emphasizes the focus on meaning, stands before us as a possibility to reach a deeper understanding in suicide studies.

In this study, it is aimed to make an evaluation from an interpretivist perspective about the fact that suicidal behavior emerges with different patterns in gender groups. In the first part of the study, which consists of two parts, information that will form the basis for explaining the gender paradox is given. In this direction, firstly, the concept of 'gender' was tried to be clarified. Then, the general profile of suicidal behavior in terms of gender differences was drawn, the explanations reflected in the literature on the gender paradox were examined and the limitations of these explanations were revealed. In the second part, suicidal behavior is discussed in terms of the interpretivist approach.

In the study, gender is grouped into two categories as male and female. Suicidal thoughts, suicide attempts and completed suicide were included in the scope of suicidal behavior.

Interpretation is an approach that is gaining more and more attention in social sciences that focuses on 'understanding' and 'interpretation' in order to decipher the 'meaning' in human subjectivity. Within this approach, it is often emphasized that complex and tragic behaviors such as suicide are laden with meaning, that a wide socio-cultural context is effective in the emergence of meaning, which is central in human life, and that subjective attitudes ultimately shape behaviors. Thus, suicidal behavior was distinguished from the positivist approach and other approaches that emerged from this mainstream approach (especially the bio-medical approach) and interpreted in terms of socio-cultural context, subjectivity and ethnography (field research as a natural environment). However, the contributions of the positivist perspective were not ignored, and it was argued that deeper insights could be gained by integrating clinical findings with an ethnographic perspective.

Suicidal behavior, with its unique characteristics, has been interpreted differently according to each time period, each professional group and each researcher. When clinical findings are integrated with an ethnographic perspective, the issues that may be effective in the emergence of suicidal behavior, social problems, and changes in family and work life are also taken into consideration. The reflections and implications of these social problems and changes for women and men offer us a wider area of thinking and, moreover, interpretation. The idea that the reflections of the social conditions and challenging life experiences faced by both genders on mental health will be different leads us to the conclusion that the experience of suicide may have different meanings for gender groups in similar socio-cultural environments.